

Główny Urząd Statystyczny

Departament Rachunków Narodowych

Departament Rolnictwa

Notatka informacyjna n.t. metody szacowania dochodów do dyspozycji brutto z pracy w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie dla potrzeb określania dochodu z pracy na 1ha przeliczeniowy

Na podstawie art. 18 ustawy z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym (Dz. U. z 2006 r. Nr 136, poz. 969, z późn. zm.) Prezes GUS zobowiązany został do ogłaszania przeciętnego dochodu z pracy w indywidualnych gospodarstwach rolnych z 1 ha przeliczeniowego. Przy realizacji nałożonego obowiązku GUS wykorzystuje metodologię stosowaną w rachunkach narodowych, tj. zgodną z Europejskim Systemem Rachunków Narodowych i Regionalnych - ESA'95 (Rozporządzenie Rady (WE) Nr 2223/96 z dnia 25 czerwca 1996 r.). Wynikiem obliczeń jest tzw. dochód do dyspozycji w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, w ujęciu „brutto” (tj. łącznie z amortyzacją), który stanowi podstawę do określenia dochodu z pracy na 1 ha przeliczeniowy.

Metodologia ta, najogólniej ujmując, polega na oszacowaniu na podstawie bilansów poszczególnych produktów rolnych w podziale na kierunki rozdysponowania *rolniczej produkcji globalnej* indywidualnych gospodarstw rolnych. *Produkcja globalna*, począwszy od 2004 roku powiększona jest o wypłaty z funduszy unijnych i krajowych, m.in. z tytułu Uzupełniającej Płatności Obszarowej, płatności do rzepaku, dopłat do skrobi i tytoniu. Rolniczą produkcję globalną pomniejsza się o zużycie wyrobów i usług na cele bieżącej produkcji (*zużycie pośrednie*) otrzymując *wartość dodaną brutto*. Od 2004 roku zużycie pośrednie jest podwyższane o kwotę usług pośrednictwa finansowego mierzonych pośrednio – FISIM (Rozporządzenie Komisji WE nr 1889/2002 z dnia 23 października 2002 r.). Wartość dodaną brutto powiększa się o inne przychody związane z produkcją oraz, począwszy od w 2004 roku o wypłaty faktycznie dokonane z tytułu Jednolitej Płatności Obszarowej w ramach funduszy z UE dla rolnictwa, i pomniejsza o sumę

obciążeń podatkowych i innych zobowiązań finansowych, otrzymując *dochód do dyspozycji brutto z pracy w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie*.

Uproszczony schemat liczenia dochodu do dyspozycji brutto z pracy w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie jest następujący:

Rolnicza produkcja globalna
+Uzupełniająca Płatność Obszarowa
- Zużycie pośrednie (w tym FISIM)
= **Wartość dodana brutto**
+ **Inne przychody związane z produkcją**
+Jednolita Płatność Obszarowa
- Obciążenia podatkowe i inne zobowiązania finansowe
= **Dochód do dyspozycji brutto**

Rolnicza produkcja globalna w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie obejmuje:

- a) produkcję roślinną, tj. surowe (nie przetworzone) produkty pochodzenia roślinnego (zbiory danego roku wszystkich ziemiopłodów łącznie z: produkcją zielonej masy na przyoranie - zielone nawozy, przychodem produktów ubocznych uzyskiwanych przy uprawie ziemiopłodów: tj. słomy, liści okopowych, itp.),
- b) produkcję zwierzęcą, tj. produkcję żywca rzeźnego i surowych (nie przetworzonych) produktów pochodzenia zwierzęcego oraz przyrost pogłowia zwierząt gospodarskich (stada podstawowego i obrotowego).

Wartość rolniczej produkcji globalnej liczona jest tzw. metodą bezpośredniego rachunku, tj. jako iloczyn ilości wyprodukowanych produktów roślinnych i zwierzęcych i ich odpowiednich cen. Tak ujęta rolnicza produkcja globalna dzieli się z punktu widzenia jej redystrybucji, na następujące elementy składowe:

- produkcję towarową (obejmującą skup produktów rolnych i sprzedaż targowiskową);
- samozaopatrzenie konsumpcyjne (spożycie naturalne) ludności rolniczej;
- przyrost zapasów produktów roślinnych i zwierzęcych;
- przyrost pogłowia zwierząt gospodarskich (stada podstawowego i obrotowego);
- zużycie produkcyjne produktów rolnych wytworzonych w gospodarstwach rolnych.

Produkcja towarowa obejmująca skup i sprzedaż targowiskową opracowywana jest w następujący sposób:

1. Skup produktów rolnych - na podstawie wyników sprawozdawczości o skupie produktów w ujęciu ilościowym i wartościowym od rolników indywidualnych (sprawozdanie półroczne o symbolu R-10).
2. Sprzedaż targowiskowa:
  - produktów roślinnych - na podstawie rozliczeń bilansowych opracowywanych przez ekspertów ds. ocen produkcji rolniczej,
  - produktów zwierzęcych - na podstawie uogólnionych wyników badań reprezentacyjnych, ujmując obok stanów zwierząt również elementy obrotu stada wraz z podstawowymi kierunkami rozdysponowania produkcji.

Samozaopatrzenie konsumpcyjne (spożycie naturalne) - obejmujące spożycie produktów rolnych z własnej produkcji, ustalane jest na podstawie dynamiki zmian spożycia w gospodarstwach domowych rolników, opracowywane na podstawie badań budżetów domowych.

Przyrost (zmniejszenie) zapasów produktów rolnych szacuje się przyjmując założenie, że w każdym roku zużywa się procentowo określoną część ziemiopłodów w okresie od momentu zbiorów do końca roku kalendarzowego.

Przyrost (zmniejszenie) stada podstawowego i obrotowego w wymiarze ilościowym opracowuje się na podstawie różnicy stanów pogłowia zwierząt gospodarskich według grup wiekowo - użytkowych w końcu roku badanego i poprzedniego.

Przyrost (zmniejszenie) zapasów stanowi różnicę w stanie zapasów poszczególnych produktów rolnych na koniec dwóch kolejnych rocznych okresów obrachunkowych;

1) Przyrost zapasów szacuje się w zakresie:

a/ produktów roślinnych przeznaczonych na paszę:

- zbóż,
- ziemniaków,
- siana.

b/ produktów roślinnych przeznaczonych do sprzedaży jednostkom skupowym:

- zbóż,
- ziemniaków,
- roślin przemysłowych.

c/ produktów zwierzęcych opracowywanych na podstawie różnicy stanów pogłowia zwierząt gospodarskich według grup produkcyjno-usługowych.

Szacunek przyrostu zapasów jest odpowiednio korygowany (zmniejszany) o straty ponoszone przez rolników w badanym roku.

Zużycie produkcyjne obejmuje produkty roślinne i zwierzęce wytworzone w gospodarstwach rolnych i zużyte w dalszym procesie produkcyjnym.

Na zużycie produkcyjne ziemiopłodów składają się następujące pozycje:

- zużycie na siew i spasanie,
- zużycie ziemiopłodów uprawianych głównie na cele paszowe (np. kukurydza na zielonkę, poplony i wsiewki, okopowe pastewne, zielonka z pastwisk),
- ubytki i straty przy przechowywaniu produktów w gospodarstwie.

Zużycie produkcyjne produktów zwierzęcych dotyczy tylko niewielkiej liczby produktów, tj. obornika, mleka na spasanie oraz jaj na wylęg i spasanie.

Zużycie obornika przyjmuje się w wysokości jego produkcji (szacowanej na podstawie czerwcowych stanów pogłowia bydła, trzody chlewnej, koni i owiec oraz przeciętnej wydajności od 1 sztuki).

Rozmiary zużycia mleka i jaj ustala się na podstawie struktury rozdysponowania tych produktów w gospodarstwach indywidualnych uzyskiwanych z badań reprezentacyjnych.

Ubytki i straty przy przechowywaniu ziemiopłodów oblicza się wskaźnikiem procentowym w stosunku do zbiorów, który szacowany jest w oparciu o oceny i ekspertyzy rzeczoznawców ds. ocen produkcji rolniczej.

Podstawowe składniki produkcji globalnej, tj. wartość produkcji towarowej, samozaopatrzenia konsumpcyjnego ludności rolniczej, przyrostu zapasów produktów roślinnych i zwierzęcych oraz przyrostu pogłowia zwierząt gospodarskich tworzą tzw. produkcję końcową.

Rzeczowe składniki rolniczej produkcji globalnej

Rachunek produkcji globalnej roślinnej i zwierzęcej w ujęciu wartościowym w gospodarstwach indywidualnych wraz z podstawowymi kierunkami jej rozdysponowania dokonywany jest na podstawie ilościowych bilansów produkcji rolniczej i odpowiednich - dla poszczególnych elementów składowych produkcji - cen.

Produkcja globalna roślinna obejmuje następujące grupy roślin:

- zbożowe

- strączkowe

- przemysłowe

w tym:

- buraki cukrowe

- oleiste

- tytoń

- chmiel

- len i konopie

- wiklina

- zioła

- cykoria

- warzywa gruntowe i spod osłon

- owoce

- kwiaty

- uprawy pastewne (m.in. nasiona motylkowych, okopowe pastewne, itp.)

- siano z łąk i zielonka z pastwisk

- produkty uboczne (poplony i wsiewki, słoma zbóż i strączkowych, plewy, liście okopowych, itp.).

Fizyczne rozmiary produkcji roślinnej (zbiory) obliczane są na podstawie:

- wyników czerwcowych badań reprezentacyjnych (za lata 2002 i 2010 – wyniki powszechnego spisu rolnego) w zakresie powierzchni zasiewów,
- wyników reprezentacyjnych badań plonów i zbiorów oraz ocen i ekspertyz rzeczoznawców GUS.

Zbiorczy szacunek wynikowy produkcji zbóż i ziemniaków weryfikowany jest symulacyjnym rozliczeniem zbiorów według głównych kierunków rozdysponowania tej produkcji. Szacunek głównych roślin przemysłowych (m.in. buraków cukrowych, rzepaku i rzepiku) weryfikowany jest wynikami skupu tych ziemiopłodów.

Fizyczne rozmiary produkcji zwierzęcej w gospodarstwach indywidualnych ustalane są na podstawie uogólnionych wyników badań reprezentacyjnych (za lata 2002 i 2010 wyniki powszechnego spisu rolnego) oraz szacunków. Badania pogłowia i produkcji zwierzęcej, ujmują obok stanów ilościowych zwierząt według grup produkcyjno-użytkowych, elementy obrotu stada i podstawowe kierunki rozdysponowania produkcji

zwierzęcej (m.in. na sprzedaż oraz na ubój gospodarczy przeznaczony zarówno na samozaopatrzenie konsumpcyjne, jak i w części na sprzedaż targowiskową) oraz informacje o przeciętnej wydajności. W szacunkowych rozliczeniach produkcji zwierzęcej wykorzystywane są także dane o fizycznych rozmiarach skupu zwierząt i produktów pochodzenia zwierzęcego przez wyspecjalizowane jednostki skupu i przetwórstwa, o obrotach handlu zagranicznego żywymi zwierzętami oraz o wielkości ubojów zwierząt gospodarskich.

Rozmiary produkcji artykułów pochodzenia zwierzęcego oblicza się dla:

- żywca rzeźnego (wołowy, cielęcy, wieprzowy, barani, drobiowy, koński, kozi i króliczy)

- mleka

- jaj

- wełny

- miodu, wosku, włosia i pierza

- zwierząt hodowlanych.

Przyrost (zmniejszenie) stada podstawowego i obrotowego oblicza się jako różnicę dwóch kolejnych stanów grudniowych pogłowia zwierząt według grup produkcyjno-użytkowych.

Wycena rolniczej produkcji globalnej

Przy przejściu od bilansu ilościowego do wartościowego rolniczej produkcji globalnej dla poszczególnych elementów składowych produkcji przyjmuje się uśrednione do poziomu ogólnokrajowego, ceny produkcji towarowej, tj. przeciętne roczne ceny skupu lub przeciętne roczne ceny targowiskowe.

Wartość poszczególnych składników rolniczej produkcji globalnej obliczana jest w następujący sposób:

- wartość skupu produktów rolnych wycenia się według faktycznych cen płaconych przez podmioty gospodarcze skupujące produkty rolne bezpośrednio od ich producentów, tj. na podstawie danych sprawozdawczych o ilości i wartości skupu produktów rolnych od rolników indywidualnych,
- wartość produktów sprzedawanych na targowiskach oblicza się według przeciętnych rocznych cen uzyskiwanych przez rolników w transakcjach targowiskowych. Źródłem informacji o cenach produktów rolnych i zwierząt

gospodarskich są miesięczne notowania cen dokonywane przez stałych ankierów na wytypowanych targowiskach.

- wartość produktów zużytych na samozaopatrzenie konsumpcyjne wycenia się według cen skupu produktów rolnych;
- wartość przyrostu zapasów produktów rolnych:
  - przeznaczonych na sprzedaż – według cen skupu,
  - przeznaczonych na spasanie - według cen skupu pomniejszonych o 5%;
- w zakresie przyrostu stada przyjmuje się jednostkowe wartości zwierząt gospodarskich poszczególnych gatunków i grup wiekowych, obliczane na podstawie cen skupu żywca rzeźnego i przeciętnej wagi zwierząt w danej grupie wiekowej;
- wartość produktów wytworzonych w gospodarstwie i zużytych w dalszym procesie produkcyjnym oblicza się według cen skupu, pomniejszonych o 5%.

Zużycie wyrobów i usług na cele bieżącej produkcji rolniczej (zużycie pośrednie)

Zużycie pośrednie w gospodarstwach indywidualnych obejmuje wartość zużytych na cele produkcyjne produktów rolniczych pochodzących z własnej produkcji w gospodarstwach, a także z zakupu - materiałów (łącznie z opałem i paliwem), energii elektrycznej, usług obcych (rolniczych, transportowych, remontowych) i usług ubezpieczeniowych oraz od 2004 r. wartość usług pośrednictwa finansowego mierzonych pośrednio (FISIM).

Wartość zużycia produkcyjnego produktów wytworzonych w gospodarstwach - stanowiące jednocześnie jeden z elementów składowych produkcji globalnej ustala się na bazie rozliczeń bilansowych produkcji i cen skupu (pomniejszonych o 5%).

Wartość zakupu materiałów i usług na cele produkcyjne ustala się na podstawie danych sprawozdawczych o sprzedaży środków produkcji dla rolnictwa i ich cen oraz rozliczeń szacunkowych, a w szczególności:

- wartość zakupionych nawozów szacuje się na podstawie informacji o sprzedaży nawozów mineralnych i wapniowych z uwzględnieniem szacunkowego rozliczenia zużycia tych nawozów w gospodarstwach indywidualnych oraz przeciętnych rocznych cen grup nawozów, tj. azotowych, fosforowych, potasowych i wapniowych. Źródłem

- danych o zużyciu nawozów mineralnych oraz wapniowych są wyniki badań reprezentacyjnych GUS, a w 2010 r. dane Powszechnego Spisu Rolnego;
- wartość zakupionych środków ochrony roślin ustala się na podstawie informacji o ich sprzedaży w ujęciu ilościowym, strukturze zużycia oraz średnich krajowych cenach środków ochrony;
  - wartość zakupionego paliwa ustala się na podstawie danych o ilości ciągników z uwzględnieniem stopnia ich wykorzystania w produkcji rolniczej, tj. różnice w zużyciu jednostkowym paliwa oraz średniej krajowej ceny paliw. Źródłem danych o wyposażeniu gospodarstw w środki produkcji są wyniki badań reprezentacyjnych GUS, a w 2010 r. dane Powszechnego Spisu Rolnego;
  - wartość zakupionych mieszanek paszowych ustala się na podstawie danych o sprzedaży pasz przemysłowych stosowanych w żywieniu zwierząt oraz średniej krajowej ceny pasz;
  - wartość zakupionego materiału siewnego szacuje się na podstawie informacji o zaopatrzeniu rolników w kwalifikowany materiał siewny, tj. ziarna zbóż podstawowych przeznaczonych na materiał siewny oraz ziemniaków – sadzeniaków, opracowywanych przez rzeczoznawców terenowych GUS ;
  - wartość zużytej na cele produkcyjne energii elektrycznej w gospodarstwach rolnych szacuje się na podstawie danych z wewnętrznego systemu informatycznego Centrum Informatyki Energetyki oraz średniej krajowej ceny energii elektrycznej, przy czym przyjmuje się, że przeciętne zużycie produkcyjne stanowi 40% całkowitego zużycia energii w gospodarstwie domowym z użytkownikiem indywidualnego gospodarstwa rolnego.

Dochód do dyspozycji brutto z pracy w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie

Różnicę pomiędzy oszacowanymi j.w. kategoriami: produkcją globalną i zużyciem pośrednim stanowi, wytworzona w wyniku działalności produkcyjnej w rolnictwie indywidualnym, **wartość dodana brutto**.

Wytworzona wartość dodana brutto jest pomniejszona o ponoszone przez rolników indywidualnych:

- * koszty związane z zatrudnieniem pracowników najemnych, tj. wynagrodzenia brutto i szacunkowo określone składki na ubezpieczenia społeczne od tych wynagrodzeń. Podstawą ustalenia wysokości wynagrodzeń brutto są dane o liczbie pracowników

najemnych uzyskiwane z badania aktywności ekonomicznej ludności (BAEL) i spisów rolnych;

* podatki związane z produkcją (od własności i użytkowania ziemi, budynków i innych budowli, środków transportu wykorzystywanych w celach produkcyjnych). Źródłem danych są informacje o dochodach budżetu państwa i budżetu jednostek samorządu terytorialnego;

* inne obciążenia fiskalne, takie jak: podatki od gospodarstw rolnych (rolny i leśny), wszelkie podatki i opłaty (opłaty lokalne, podatki od nieruchomości i częściowo od środków transportu), opłaty administracyjne (opłaty skarbowe, sądowe, opłaty z tytułu przejmowania użytków rolnych na cele nierolnicze, grzywny i kary, itp.).

Podatki od spadków i darowizn, które do roku 2002 włącznie stanowiły element podatków i opłat, od 2003 roku zaliczane są do podatków od kapitału.

Dane w tym zakresie pozyskiwane są z informacji o dochodach budżetu państwa i budżetów jednostek samorządu terytorialnego:

- wartość różnego typu ubezpieczeń płaconych przez rolników indywidualnych (informacje ze sprawozdań instytucji ubezpieczeniowych):

* wartość ubezpieczeń budynków, mienia ruchomego i upraw w rolnictwie;

* wartość ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolników;

* wartość ubezpieczenia zwierząt od padnięć;

* wartość ubezpieczenia od ognia i kradzieży;

* wartość ubezpieczeń: komunikacyjnych (OC) i pojazdów mechanicznych (AC);

* wartość ubezpieczeń na życie, rentowych i pozostałych;

* składki na fundusze emerytalno-rentowy i fundusz składkowy (dane z Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego);

* wszelkie opłaty na rzecz organizacji związkowych, fundacji itp.;

* zapłacone odsetki od pożyczek i kredytów.

W rachunku uwzględniona jest również wartość odsetek uzyskanych głównie od depozytów (dane NBP) oraz wypłaconych odszkodowań.

W efekcie otrzymywany jest **dochód do dyspozycji brutto z pracy w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie** przeznaczony na wydatki na konsumpcję

indywidualną oraz nakłady na prowadzenie dalszej działalności gospodarczej (obejmujące także wartość wydatków ponoszonych na inwestycje produkcyjne).

Tak wyszacowany dochód do dyspozycji brutto jest dochodem wyłącznie z pracy w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie i nie obejmuje dochodów uzyskiwanych przez rolników z innych źródeł np. z tytułu emerytur, rent i innych świadczeń socjalnych.

Dochód do dyspozycji brutto z pracy w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie jest podstawą do obliczania normatywu stanowiącego **wysokość przeciętnego dochodu z pracy w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie na 1 ha przeliczeniowy**, ogłaszanego na podstawie art. 18 ustawy z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym, (Dz. U. z 2006 r. Nr 136, poz. 969, Nr 191, poz. 1412, Nr 245, poz.1775 i Nr 249, poz.1825), corocznie - do dnia 23 września roku następnego po roku badanym, przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „*Monitor Polski*”.

W obliczeniach wysokości przeciętnego dochodu z pracy w indywidualnych gospodarstwach rolnych z 1 ha przeliczeniowego uwzględniane są wypłaty środków unijnych i krajowych, w ujęciu kasowym, tj. faktycznie dokonane w roku, za który wskaźnik ten jest obliczany. Informację o wysokości dopłat Główny Urząd Statystyczny pozyskuje z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Naliczane przez tę agencję kwoty są wprost przyjmowane do rachunków narodowych.

Liczbę hektarów przeliczeniowych ustawodawca uzależnił od powierzchni, rodzajów i klas użytków rolnych wynikających z ewidencji gruntów oraz zaliczenia do okręgu podatkowego.

Powierzchnia użytków rolnych wyrażona w ha przeliczeniowych, uwzględnia jakość gruntów ornych i jakość użytków zielonych, w zależności od klasy gruntów (wskaźniki bonitacyjne gleb), a także uwzględnia miejsce położenia gruntów (wskaźnik strefowy).

Dochody do dyspozycji brutto gospodarstw indywidualnych w rolnictwie są obliczane za rok kalendarzowy.

Prezes GUS nie ma wpływu na sposób wykorzystania ogłaszanego przeciętnego dochodu z pracy w indywidualnych gospodarstwach rolnych z 1 ha przeliczeniowego.

DYREKTOR DEPARTAMENTU
Rachunków Narodowych

Maria Jeznach

Maria Jeznach

1/02/2012.

DYREKTOR DEPARTAMENTU
Rzecznicwa

z. mp. Artur Łączyński

Artur Łączyński

**Dochód z pracy w gospodarstwach
indywidualnych w rolnictwie z 1 ha
przeliczeniowego za lata 2004 - 2010**

ROK	Publikowany dochód
2004	1 626
2005	1 844
2006	1 898
2007	2 220
2008	2 056
2009	1 908
2010	2 278